

Posudek oponenta diplomové práce

Štěpán Sedláček

Autorství a aktérství na české Wikipedii

Diplomová práce Štěpána Sedláčka je poměrně rozsáhlým textem, jež čítá více jak 31tisíc slov (bez bibliografie) rozřazených do osmi kapitol, úvodu a závěru. Na příkladu české mutace Wikipedie a na pozadí digitální antropologie, ale i fragmentů z díla B. Latoura s M. Foucaultem, autor hledá v DP odpověď na ústřední výzkumnou otázku, kterou formuluje následovně: „*Co to znamená být autorem Wikipedie a jak se jím aktér stává?*“ (str. 12) Za ústřední metodu si autor zvolil etnografování přizpůsobené povaze zkoumaného terénu – a tak se mu zdrojem materiálu kromě editorského rozhraní stránky české Wikipedie stala i fyzická setkání wikipedistů, protokoly z arbitráží či polo-strukturované rozhovory.

S ústředním důrazem na architekturu a infrastrukturu zkoumané platformy, Sedláček tematizuje českou Wikipedii jako virtuální komunitu, jež kultivuje projekt společné tvorby – totiž internetovou encyklopedii. S pomocí Foucaultova rozumění zrcadlu coby prostoru mezi heterotopií a utopií autor dochází ke zjištění, že česká Wikipedie „*představuje encyklopedické zrcadlo, jehož ideálním cílem je reflektovat svět od atomů po galaxie, myšlenky a fikční světy, pečlivě rozřazený do nespočtu kategorií ve stovkách jazyků, které je k dispozici zdarma a potenciálně ku prospěchu celého lidstva.*“ (67) V rámci takového vymezení pak diplomant zachycuje encyklopedii jako pletivo, na jehož utváření se podílí celá řada lidských i mimo-lidských aktérů – od uživatelů, čtenářů, editorů, přes softwary a roboty, respektive kyborgy až po algoritmy, kódy, servery, zákony, pravidla či nadace. V duchu latourovského rozumění tak česká Wikipedie představuje příklad spíše ontologicky heterogenního aktérství coby kvality architektury prostoru než vlastnost a kapacitu jednotlivých lidí. Co se týče otázky autorství, položky na Wikipedii jsou společným výtvorem, ve kterém sice individuální autor existuje, ale zůstává v uživatelském rozhraní neviditelný ve prospěch „*kolektivního hledání pravdy, u kterého nesejde na tom, kdo mluví.*“ (67) Takové kontury autorství v moderní společnosti definované „*moderním individualismem, důrazem na vliv kulturního kapitálu a institucí copyrightu*“ (67) poodhalují kapacitu Wikipedie zpochybňovat a nabourávat jak dominantní způsoby produkce expertízy, tak tvarování subjektivity. Z jedné strany se totiž ústředním efektem Wikipedie stává „*přehodnocení odbornosti, která už není vtělená do osob konkrétních autorů, ale do procesu kolektivní tvorby, který generuje mnohost úhlů pohledu,*“ (68) a z druhé zase působení na editory, kteří se díky specifické práci na encyklopedii „*částečně vyvázali z individualistických modů tvorby a souvisejících ekonomickými modelů a našli nové motivace, proč ve volném čase dobrovolně z vlastní iniciativy vkládat data do veřejné databáze.*“ (69)

Aniž by to Sedláček jasně artikuloval, práce představuje svěží příspěvek do soudobé debaty v digitální antropologii, respektive antropologii informace a digital-reálných světů, která spíše než světy uživatelů zkoumá světy tvůrců a producentů, jež působí za vrstvou uživatelského rozhraní. Namísto geeků a nerdů zkoumaných Chrisem Kelytem či hackerů a Anonymous zkoumaných Gabriellou Coleman, Sedláčka zajímají „*ti, které pojí provoz české verze Wikipedie*“ (8). V tomto ohledu je práce velmi přínosná – o to více v Česku, kde je digitální antropologie stále v plenkách. Za velmi přínosnou považuji jak metodologii, v rámci které autor oživuje možnosti „*antropologie z křesla*“ v digitálním věku, tak i styl psaní – autor kombinuje etnografický jazyk příběhových pasáží s reflektovaným přiznáním vlastního aktérství v terénu s historickými podkapitolami, analytickými vsuvkami a obrázky.

Za problematickou naopak považuji konceptuální práci autora. Autor v tomto ohledu deklaruje inspiraci Brunem Latourem, což se projevuje nejen tím, že Sedláček často poodhaluje vrstvy a momenty Wikipedie skrze trasování konfliktu a kontroverze, ale zejména tím, že práce klade hlavní důraz na sílu dobrého popisu, protože „*pouze špatný popis potřebuje vysvětlení, které dodá tajemného loutkaře, jenž teprve dodatečně scénu rozpohybuje*“ (11). Hlavním těžištěm práce je tedy detailní popis, kterým rozkrývá vnitřní architekturu české Wikipedie. Samozřejmě, je legitimní si osvojit Latourův důraz na popis empirie na úkor přehnané konceptualizace. Nic proti tomu. Zde taky nesměřuje moje výtky. Ta se totiž týká toho, jak Sedláček v takovém latourovském designu a způsobu práce s tím málem konceptualizací, jež používá, pracuje. Konkrétně mám v tomto ohledu

tři výtky.

1. Domnívám se, že má-li být konceptuální práce minimální, pak musí být precizní. Autor se v počátku práce odvolává na K. Harta, který jako jeden z mnoha artikuluje jeden z hlavních úkolů digitální antropologie – totiž zkoumat propojování a podmiňování online a offline světů, respektive vidět digitální a reálnou sféru jako neoddělitelnou. Sedláček se k tomuto přístupu hlásí (10), ale v práci dělá něco zcela jiného – zachycuje online život české Wikipedie, zatímco offline svět aktérů a vzájemnou provázanost nechává stranou.

2. Text diplomové práce občas nabývá chaotického toku – a to zejména v těch pasážích, ve kterých autor zmiňuje a vrství odkazy k referenčním a konceptuálním rámcům, u nichž spíše jen naznačí souvislost s vlastním výzkumem, než že by ji důkladněji rozpracoval. Příkladem budiž letmá zmínka o „*myšlenke 'představovaného společenství' v kontextu digitálních technologií*“ (12), kterou jenom nadhodí a pokračuje dále, aniž by se k ní soustavněji vracel, přestože by jí mohl rámovat celou práci. Autor sice pracuje s poměrně košatou paletou literatury, ale způsob práce s ní je – až na výjimky – značně přelétavý, unáhlený, náhodný, nedopracovaný. Vždyť i konceptualizované závěry, ke kterým Sedláček došel a které uvádím v druhém odstavci posudku jsou spíše několika větným či dokonce několika slovným fragmentem, respektive výstřelem do tmy, který se zčistajasna objeví v těžkotonážních konceptech jako moderní individualismus či důraz na kulturní kapitál, aby zase záhy zhasl. Čtyř odstavcový závěr mi v tomto ohledu připadá rovněž velmi málo. Namísto induktivní diskuse materiálů skrze důkladnější diskusi pomocí méně konceptů, autor nadhazuje a naznačuje souvislosti materiálu s více koncepty, kterou ale – až na výjimky typu zrcadla mimo heterotopii a utopii – nerozvíjí.

3. Hluché místo mezi přelétavou a naznačovanou konceptualizací na jedné straně a robustním empirickým popisem na straně druhé autor často vyplňuje metaforickou prací s konceptem. Ta není ani deskripcí, ani analýzou, nýbrž metaforizací, jejíž funkcí, domnívám se, je rovněž umožnit ono přelétávání zmíněné v bodu 2. a jejímž vedlejším efektem je tolerance k nepřesnostem. Příkladem budiž metafora globální vesnice, kterou autor přebírá pro pojmenování soudobé epochy plné propojení a vazeb na celosvětové úrovni. Přitom z antropologie globalizace nejpozději s Jamesem Fergusonem víme, že jazyk konexí je potřeba spíše analyzovat než přebírat, protože světu jsou stejně tak vlastní černé díry, zóny opuštění, offline sociality, proces odpojování a otázka přístupu do globální vesnice je tématem řady konfliktů, nikoli metaforickým předpokladem. Případně autorova práce s „Foucaultovou architektonickou metaforou panoptikonu“ (71) pro zachycení tzv. wikipanoptikonu, tedy prostoru trvalého dohledu a disciplinace. Autor sice nachází nějaké souvislosti mezi svým terénem a Foucaultovým rozuměním disciplíny, panoptikonu a principu dohledu a trestu, ale zcela zásadní rozdíly mezi těmito dvěma příklady opomíjí. Moje otázka Sedláčkovi k obhajobě tedy zní: Diskutujte, v čem je metafora panoptikonu nepřesná ve srovnání české Wikipedie a Foucaultova příkladu?

Celkové hodnocení:

Štěpán Sedláček předkládá velmi kvalitní diplomovou práci o vysoce aktuálním tématu a založenou na poctivém etnografickém výzkumu. Navíc se skrze ní pokusil vstoupit do oboru digitální antropologie, která je v Česku stále spíše v zárodku, ale o to více žádoucí a tento vstup se mu podařil. Autor prokázal nejen schopnosti metodické, stylistické, reflexivní, ale přinesl i celou řadu nových poznatků. Jediným zaváháním dle mého představují některé momenty autorovy práce s konceptualizací.

S přihlédnutím k výše napsanému práci rozhodně doporučuji k obhajobě a hodnotím ji na pomezí výborně (1) a velmi dobře (2). Konečná známka budiž určena na základě studentova výkonu u obhajoby.

V Praze, 6. září 2017

Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.